

ŚIST

Świętokrzyski Instytut
Samorządu Terytorialnego

Odpowiedzialność zarządu organizacji pozarządowej

2022

**KOMITET
DO SPRAW
POŻYTKU
PUBLICZNEGO**

Narodowy Instytut Wolności
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego

Sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności –
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
w ramach Rządowego Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich
na lata 2018–2030 PROO

Rządowy Program
Rozwoju Organizacji
Obywatelskich
na lata 2018–2030
PROO

Każde stowarzyszenie i fundacja działa poprzez swoje organy w sposób przewidziany w ustawach i statucie. Organem obowiązkowym w organizacji pozarządowej jest zarząd.

Zarząd NGO, w swoich działaniach na zewnątrz, decyduje o kontaktach z partnerami (mediami, administracją publiczną, dostawcami usług czy sponsorami), pozyskuje pieniądze na działalności a w swoich działaniach wewnętrznych zarządza nimi i odpowiada za pracę organizacji.

Drugim, po zarządzie, ważnym organem w organizacji pozarządowej jest organ kontroli wewnętrznej i nadzoru. W stowarzyszeniu jest to komisja rewizyjna, w fundacji (najczęściej) – rada fundacji. Zazwyczaj zajmują się one bieżącą kontrolą działalności zarządu, wnioskują o udzielanie mu (lub nie) absolutorium, działają w razie bezczynności zarządu. Nie w każdej organizacji musi być organ kontroli wewnętrznej.

Organizacje pozarządowe – stowarzyszenia i fundacje – są najczęściej zarządzane przez kilkusobowy organ zarządu, wybierany odpowiednio przez walne zgromadzenie członków czy też fundatorów/radę fundacji. Obowiązek posiadania organu zarządzającego wynika wprost z Prawa o stowarzyszeniach (art.11 pkt 3) czy ustawy o fundacjach (art.10). Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie dodaje wymóg „kolegialnego organu zarządzania”, niezależnego od organu kontroli w przypadku organizacji pożytku publicznego (art. 20).

W fundacji jedynym wymaganym organem władzy jest zarząd. Nie ma obowiązku powoływania organu nadzorczo-kontrolnego, ale coraz częściej fundacje stosują takie rozwiązanie. Radę muszą mieć te fundacje, które starają się o status organizacji pożytku publicznego.

Pierwszy skład organów fundacji najczęściej wskazuje fundator. Kolejny skład mogą wskazać np. odchodzący członkowie tych organów. Zawsze jednak musi być to zgodnie z zapisami statutu.

Zarząd jest przede wszystkim odpowiedzialny przed organem, który go powołał, za realizację misji organizacji i wypełnianie jej celów statutowych. Stąd w kompetencjach zarządu często jest sporządzanie planów rocznych, formułowanie długoterminowych strategii

działania, następnie zatwierdzanych przez organ nadzoru i składanie sprawozdań z ich realizacji. Należy podkreślić, że naczelnym zadaniem zarządu jest takie prowadzenie spraw organizacji, żeby w sposób gospodarny, zgodny z jej etyką i misją, dążyła ona do osiągnięcia postawionych celów.

Ogólnie można powiedzieć, że odpowiedzialność członków zarządu (prezesa, jego zastępcy lub skarbnika) jest znacznie większa niż odpowiedzialność członków organów wewnętrznej kontroli (np. rady fundacji, komisji rewizyjnej, rady nadzorczej). To zarząd ma prawo i obowiązek bieżącego kierowania organizacją, zawierania umów, rozporządzania majątkiem organizacji, zatrudniania pracowników itp. I za wszystkie te działania ponosi odpowiedzialność.

Zadanie wewnętrznego organu nadzoru polega na kontrolowaniu działalności zarządu. Dlatego członkowie np. komisji rewizyjnej mogą odpowiadać tylko za sprawy, wynikające z tego, że nieprawidłowo wykonywali swoje zadanie (kontrolę).

Odpowiedzialność za podejmowane decyzje i działania ponoszą w zasadzie wszyscy członkowie zarządu i wszyscy członkowie wewnętrznego organu nadzoru, a nie tylko osoby sprawujące określoną funkcję (np. na prezes zarządu czy przewodniczący komisji rewizyjnej). Mogą jednak zaistnieć okoliczności, w których poszczególne osoby, członkowie tych organów, nie poniosą odpowiedzialności.

Odpowiedzialność władz organizacji mającej status pożytku publicznego nie różni się od odpowiedzialności władz organizacji pozarządowych nieposiadających tego statusu. Podwyższone wymogi dotyczą m.in. sprawozdawczości tych organizacji.

Odpowiedzialność cywilnoprawna

Prawo cywilne przewiduje odpowiedzialność deliktową, czyli za czyn niedozwolony. Jak wynika z art. 415 Kodeksu cywilnego: *Kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia.*

A zatem, odpowiedzialność powstanie w związku z wyrządzeniem szkody, której sprawca ma obowiązek jej naprawienia, co przybiera formę odszkodowania. Przy czym zobowiązany do

odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła.

Jeśli więc członek zarządu NGO spowodował swoim zachowaniem, że organizacja ta poniosła szkodę, wówczas ma ona prawo domagać się od niego naprawienia tej szkody. Uchylenie się od tej odpowiedzialności może pociągnąć za sobą wniesienie przez NGO pozwu do sądu. Warto też pamiętać, że osoba prawna jest obowiązana do naprawienia szkody wyrządzonej z winy jej organu. Dotyczy to więc również NGO będących osobami prawnymi.

Odpowiedzialność z tytułu zaległości podatkowych

Za zaległości podatkowe innych osób prawnych niż spółki kapitałowe lub spółki w organizacji, odpowiadają solidarnie całym swoim majątkiem członkowie organów zarządzających tymi osobami (art. 116a Ordynacji podatkowej). Dotyczy to także członków zarządu NGO.

Odpowiedzialność członków zarządu obejmuje zaległości podatkowe z tytułu zobowiązań, które powstały w czasie pełnienia przez nich obowiązków członka zarządu. Zasady odpowiedzialności obejmują jednak także byłych członków zarządu. Należy pamiętać też, że poza zobowiązaniami podatkowymi zasady tej odpowiedzialności dotyczą również zobowiązań wobec Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

Zgodnie bowiem z art. 31 Ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych do należności z tytułu składek stosuje się m.in. art. 116a Ordynacji Podatkowej. Ponadto, zgodnie z art. 32 Ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, do składek na Fundusz Pracy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych i Fundusz Emerytur Pomostowych oraz na ubezpieczenie zdrowotne, stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące składek na ubezpieczenie społeczne.

Za zobowiązania podatkowe stowarzyszeń i fundacji (jako osób prawnych) odpowiadają one same własnym majątkiem. Inaczej mówiąc – jeżeli stowarzyszenie nie zapłaciło podatku od wynagrodzenia zatrudnionych w nim pracowników, wówczas urząd skarbowy może domagać się zapłaty podatku (oraz kary) od organizacji, a w ostateczności – skorzysta z pomocy komornika, który będzie mógł zająć majątek stowarzyszenia, np. sprzęt biurowy (ruchomości) lub siedzibę (nieruchomości), jeżeli stanowią one własność stowarzyszenia.

Jeżeli jednak organizacja nie ma majątku, z którego można pokryć zaległości podatkowe, to jak już wspomniano, wówczas odpowiedzialność za nie spada na członków zarządu. Przepisy podatkowe (czyli tzw. Ordynacja podatkowa) mówią, że za zaległości podatkowe osób prawnych (czyli również organizacji pozarządowych) odpowiadają solidarnie (czyli wspólnie) całym swoim majątkiem członkowie organów nimi zarządzających. Należy jeszcze raz podkreślić, że odpowiedzialność podatkowa dotyczy wyłącznie członków zarządu organizacji (prezesa, skarbnika, innych członków zarządu), a nie członków innych władz (np. komisji rewizyjnej, czy rady fundacji). Za zaległości podatkowe odpowiada ten zarząd, który dopuścił do ich powstania. Członkowie obecnego zarządu odpowiadają za zaległości podatkowe, które powstały w czasie pełnienia przez nich obowiązków członka zarządu.

Odpowiedzialność za obowiązki pracodawcy

Zgodnie z Kodeksem pracy pracodawca zobowiązany jest m.in.:

- terminowo i prawidłowo wypłacać pracownikom należne wynagrodzenie,
- zapewnić im bezpieczne i higieniczne warunki pracy oraz prowadzić szkolenia BHP,
- prowadzić dokumentację oraz akta osobowe pracowników.

Jeżeli organizacja pozarządowa zatrudnia pracowników (na podstawie umowy o pracę lub spółdzielczej umowy o pracę), to – w rozumieniu prawa pracy – jest także pracodawcą. W praktyce oznacza to, że za prawidłowe wypełnianie obowiązków pracodawcy odpowiada zarząd organizacji lub wyznaczona osoba (np. prezes, inny członek zarządu, zatrudniona kadrowa, zgodnie z swoim zakresem obowiązków pracowniczych).

Tak więc to zarząd lub ta osoba będzie rozmawiać z pracownikiem (lub spotka się w nim w sądzie), jeśli zostaną naruszone prawa pracownika. Kodeks pracy określa, za jakie wykroczenia przeciwko prawom pracownika pracodawca może odpowiadać. Wykroczeniem jest m.in.:

- zawarcie umowy zlecenia lub o dzieło (cywilnoprawnej) w warunkach, gdy powinna być zawarta umowa o pracę,
- niepotwierdzenie na piśmie zawarcia umowy o pracę (np. pracownik nie dostał do ręki swojej umowy o pracę),

- nieprowadzenie dokumentacji i akt osobowych pracownika (np. potrzebnych do świadczeń emerytalnych lub rozliczeń z urzędem skarbowym),
- niewypłacenie w terminie wynagrodzenia, nieudzielenie urlopu, niewydanie świadectwa pracy,
- nieprzestrzeganie zasad BHP.

Ponadto pracodawca (czyli w przypadku organizacji pozarządowej – zarząd lub wyznaczona osoba) może odpowiadać także za złośliwe lub uporczywe naruszanie praw pracownika oraz za niezgłoszenie pracownika lub zgłoszenie nieprawdziwych danych do ubezpieczenia społecznego.

Odpowiedzialność z Kodeksu karnego

Członkowie zarządu NGO mogą też ponosić odpowiedzialność karną z Kodeksu karnego. Jak wynika z art. 296 Kodeksu karnego, osoba, która będąc obowiązana na podstawie przepisu ustawy, decyzji właściwego organu lub umowy do zajmowania się sprawami majątkowymi lub działalnością gospodarczą m.in. osoby prawnej, przez nadużycie udzielonych mu uprawnień lub niedopełnienie ciążącego na nim obowiązku, wyrządza jej znaczną szkodę majątkową, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat.

Przewidziano też kilka sytuacji szczególnych, tj.:

- 1) jeżeli sprawca wspomnianego przestępstwa działa w celu osiągnięcia korzyści majątkowej – podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 8 lat,
- 2) jeżeli sprawca działa w celu osiągnięcia korzyści majątkowej i wyrządza szkodę majątkową w wielkich rozmiarach – podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10,
- 3) jeżeli sprawca, który wyrządza znaczną szkodę majątkową lub szkodę majątkową w wielkich rozmiarach działa nieumyślnie – podlega karze pozbawienia wolności do 3 lat.

Jednak nie podlega karze, kto przed wszczęciem postępowania karnego dobrowolnie naprawił w całości wyrządzoną szkodę.

Jak wynika z art. 115 Kodeksu karnego:

- 1) mieniem znacznej wartości jest mienie, którego wartość w czasie popełnienia czynu zabronionego przekracza 200 000 zł,
- 2) mieniem wielkiej wartości jest mienie, którego wartość w czasie popełnienia czynu zabronionego przekracza 1 000 000 zł.

Odpowiedzialność z Kodeksu karnego skarbowego

Jak wynika z art. 9 § 3 Kks, za przestępstwa skarbowe lub wykroczenia skarbowe odpowiada, jak sprawca, także ten, kto na podstawie:

- przepisu prawa,
- decyzji właściwego organu, umowy lub
- faktycznego wykonania

zajmuje się sprawami gospodarczymi, w szczególności finansowymi m.in. osoby prawnej.

Oznacza to, że odpowiedzialności karnej skarbowej będą podlegali, co do zasady, członkowie zarządu NGO pod warunkiem, że nie powierzyli prowadzenie spraw gospodarczych innym podmiotom.

Odpowiedzialność z ustawy o rachunkowości

Ustawa o rachunkowości przewiduje odpowiedzialność karną z tytułu nierzetelnego prowadzenia ksiąg rachunkowych i nieprawidłowego sporządzenia sprawozdania finansowego. Odpowiedzialność taką może ponosić kierownik jednostki, w tym zwłaszcza zarząd. Zgodnie z art. 77 Ustawy o rachunkowości – karze grzywny lub karze pozbawienia wolności do lat 2, albo obu tym karom łącznie może podlegać ten, kto dopuszcza do nieprowadzenia ksiąg rachunkowych, niedbałego ich prowadzenia, niesporządzenia sprawozdania finansowego czy przedstawienia w nim nierzetelnych danych. Odpowiedzialność z art. 77 ustawy o rachunkowości jest odpowiedzialnością na zasadzie winy.

Należy jednak pamiętać, że zgodnie z art. 4 ust. 5 Ustawy o rachunkowości kierownik jednostki a więc również zarząd ponosi odpowiedzialność za wykonywanie obowiązków w zakresie rachunkowości określonych ustawą, w tym z tytułu nadzoru, również w przypadku, gdy określone obowiązki w zakresie rachunkowości zostaną powierzone innej osobie za jej zgodą.

Oznacza to, że powierzenie prowadzenia ksiąg rachunkowych podmiotowi zewnętrznemu (np. biuru rachunkowemu) nie wyłącza automatycznie odpowiedzialności członka zarządu za nieprowadzenie ksiąg rachunkowych i niesporządzanie sprawozdań finansowych.

Jak widać zasiadanie we władzach to nie tylko możliwość wpływania na losy organizacji, ale także większe obowiązki. Dlatego podejmując decyzję o zaangażowaniu się w działalność organizacji, należy zdać sobie sprawę z odpowiedzialności, jaka wiąże się z objęciem stanowiska członka zarządu lub członka organu kontroli.